

Оксана ПАСИЦЬКА

доктор історичних наук

старший науковий співробітник відділу новітньої історії

Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2957-5935>

e-mail: pasitska@ukr.net

СВІЙ СЕРЕД СВОЇХ: ОТЕЦЬ-МІТРАТ ТИТ ВОЙНАРОВСЬКИЙ ТА ЙОГО ОТОЧЕННЯ¹

Проаналізовано суспільне оточення священника, посла, генерального адміністратора столових дібр Греко-Католицької Церкви, довіреного митрополита Андрея Шептицького отця-митрата Тита Войнаровського. Зазначено, що Т. Войнаровський – приклад служіння Богові, любові до людей та відповідальності перед народом, який своєю продуктивною та різновекторною діяльністю, господарським хистом і знанням заслужив повагу й авторитет серед населення. Встановлено, що він мав чимало однодумців та приятелів серед представників різних соціальних верств і національностей.

На підставі архівних матеріалів, зокрема епістолярної спадщини Т. Войнаровського, проаналізовано відносини отця-митрата з представниками духовенства, політиками, адвокатами, підприємцями та кооператорами, культурними діячами, серед яких варто виділити митрополита Андрея Шептицького, о. Йосипа Сліпого, Євгена Гвоздецького, Тадея Соловія, Степана Федака, Йосипа Сальца, Євгена Олесницького, Станіслава Дністрянського, Володимира Сінгалевича, Андрія Мельника та ін. Відзначено, що з митрополитом Шептицьким отець-економ не лише співпрацював та вірно служив, а й був у дружніх стосунках, а результатом їхнього діяння стала ефективна господарська діяльність митрополії, зокрема центральної адміністрації столових дібр ГКЦ, яку очолював Т. Войнаровський.

Зазначено, що завдяки комунікабельності й умінню налагоджувати контакти Т. Войнаровський виступав комунікатором у тогочасному галицькому суспільстві та представляв інтереси українських громадських товариств та установ як у Галичині, так і за кордоном. Спостережено, що широке коло знайомств забезпечувало отцю-митрату продуктивну діяльність у митрополії, фінансово-економічних установах і громадських організаціях Галичини, а його відносини з оточенням ґрунтувалися на довірі, фаховості, відповідальності в інтересах Церкви й українського народу.

---

¹ Робота виконана завдяки іменній стипендії Верховної Ради України для молодих учених – докторів наук за 2021 р. та в межах дослідницького гранту Канадського інституту українських студій меморіального фонду д-ра Демітріуса і Марії Тодосійчуків.

Ключові слова: Тит Войнаровський, суспільне оточення, відносини, співпраця, комунікатор.

Історичне минуле українського народу можна краще пізнати завдяки вивченню життєвого шляху видатних особистостей. Непересічна постать в історії Греко-Католицької Церкви (ГКЦ) і Галицького краю – отець-мітрат Тит Войнаровський (1856–1938). Близько 30 років він присвятив душпастирській і громадській роботі на Станіславівщині, де народився, навчався у місцевій гімназії та був священником у багатьох селах². Після знайомства з митрополитом Андреем Шептицьким його діяльність стала різновекторнішою. Т. Войнаровський зумів реалізувати себе як посол до Віденського парламенту, науковець, представник економічних організацій та установ, генеральний адміністратор столових дібр ГКЦ. Неофіційно його називали «міністром до фінансів», «головним кадровиком», «отцем-адміністратором», «управителем», «правником», «найважливішим державним діячем», «сірим кардиналом», «особою, яка мала вплив на митрополита», «незамінним робітником митрополії», наближеною та довіреною особою графа Шептицького.

Чимало аспектів із життя та діяльності Тита Войнаровського висвітлено в наукових розвідках Орести Шевченко³, а також Степана Злупка⁴, Ігоря Мельника⁵. Однак окремо проблематику суспільного оточення Т. Войнаровського не розглянуто. Пропоноване дослідження ґрунтується на архівних документах Центрального державного історичного архіву України у Львові, матеріалах відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України та опублікованих спогадах самого Т. Войнаровського.

Мета статті – проаналізувати роль отця-мітрата Т. Войнаровського як комунікатора, його співпрацю з представниками політикуму, бізнес-середовища, адвокатури тощо.

Тита Войнаровського можна назвати людиною митрополита Андрея Шептицького, з яким його пов'язувала довголітня дружба та співпраця. Отець-мітрат у спогадах про знайомство з Главою ГКЦ написав: «Я був з митрополитом знайомий ще з часів, коли він був станіславівським єпископом. Опісля, коли він став львівським архієпископом, був я з Митрополитом у контакті в деяких справах адміністрації митрополічних дібр»⁶.

² Державний архів Івано-Франківської області (далі – Держархів Івано-Франківської обл.). Ф. 292 1-а. Оп. 1. Спр. 40. Арк. 77–79; Спр. 41. Арк. 118; Спр. 43. Арк. 174; Спр. 45. Арк. 188–249; Спр. 46. Арк. 268; Спр. 47. Арк. 52; Спр. 48. Арк. 190; Войнаровський Т., о. мітр. Спогади з мого життя. *Історичні постаті Галичини XIX–XX ст.* Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто: Заходом і коштом Осередку праці НТШ у Філядельфії, 1961.

³ Шевченко О. Громадська діяльність Т. Войнаровського. *Український історичний журнал*. 2008. № 2. С. 86–91; Шевченко О. Культурно-освітня діяльність о. мітрата Тита Войнаровського. *Український історичний збірник*. Київ, 2012. Вип. 15. С. 247–257; Шевченко О. Політична діяльність Тита Войнаровського. *Наукові записки історичного факультету Львівського університету*: зб. наук. праць. Львів, 2012–2013. Вип. 13–14. С. 481–492.

⁴ Злупко С. Тит Войнаровський. *Українські кооператори: (історичні нариси)* / за заг. ред. С. Гелея. Львів: Вид-во «Укоопосвіта» Львівської комерційної академії, 1999. Кн. 1. С. 59–66.

⁵ Мельник І. Тит Войнаровський – довірена особа Митрополита. *Збруч*. 2016. 15 лютого. URL: <https://zbruc.eu/node/47684>.

⁶ Войнаровський Т., о. мітр. Спогади з мого життя... С. 54.

Як генеральний адміністратор, «правдивий приятель та брат» графа Шептицького, Т. Войнаровський виконував низку функцій: вирішував адміністративні, кадрові, фінансові питання митрополії та особисто Шептицького. Від його імені вів переговори з місцевими й іноземними компаніями, був відповідальним за майно митрополії та підписував інвентарні описи. Їхня співпраця ґрунтувалася на довірі та повазі, професійності та відповідальності в інтересах Церкви й українського народу.

Тит Войнаровський мав чимало знайомих і колег, серед яких – представники духовенства, відомі митці, науковці, педагоги, адвокати, лікарі тощо. Їх зближували загальнонаціональні, регіональні, фахові й особисті інтереси. Т. Войнаровський гуртував навколо себе молодих семінаристів і душпастирів, а його діяльність, зокрема організаційно-економічна, була прикладом для інших священнослужителів. Церковні та суспільні інтереси об'єднували Тита Войнаровського і професора теології о. Йосифа Сліпого. Наприклад, останній просив посприяти в матеріальному забезпеченні отців-викладачів Греко-католицької духовної академії, надсилав отцю-мітратові літературу, зокрема книгу «Шляхом обнови», яка стала поштовхом до створення товариства студентів-католиків «Обнова». Т. Войнаровський був задіяний у науково-видавничій діяльності семінарії. У 1933 р. із нагоди 150-ліття заснування духовної семінарії у Львові планували видати нарис з історії закладу та діяльності духовенства, тому Й. Сліпий звертався до отця-мітрата з проханням долучитися до цього видання⁷. Служіння Церкві, митрополитові та народові зблизили Тита Войнаровського із братом Глави ГКЦ ігуменом Климентієм Шептицьким, з яким часто вирішували господарсько-організаційні питання митрополії, реалізовували низку благодійних акцій у її межах. Свої зусилля вони об'єднали також для визволення А. Шептицького з російської неволі. Т. Войнаровський та К. Шептицький були одностайними в багатьох питаннях щодо суспільно-політичного становища Галичини: намагалися протидіяти русофільським настроям у регіоні, висвітлювали об'єктивну суспільно-політичну ситуацію у закордонній пресі. В одному з листів, написаному 1914 р., К. Шептицький радив отцю-мітрату передати через о. Кольба для австрійської преси статті про сутність «русофілізму» та джерела його появи у Галичині, стверджуючи, «що Русини (українці) і Русофіли то огонь і вода»⁸.

Стосунки Тита Войнаровського й Андрея Шептицького зі Станіславівським єпископом Григорієм Хомишином були непростими. Певну недовіру в отця-економіста та митрополита спричиняла як його церковно-релігійна, так і господарсько-фінансова діяльність, політичні переконання та співпраця із владними органами.

Так, Т. Войнаровського вважали своїм у правничих колах. Він товаришував, співпрацював, листувався щодо різних справ із багатьма адвокатами та правниками. Приятелював отець-мітрат із громадсько-політичним діячем, правником і кооператором Євгеном Олесницьким, з яким розмірковував над шляхами політико-економічного розвитку Галичини, вирішував різні організаційні та кадрові питання у межах митрополії, галицьких економічних інституцій. Варто відзначити велику прихильність Т. Войнаровського до Є. Олесницького, якого називали «чоловіком незвичайних здібностей та хрустального характеру». У тогочасному галицькому середовищі він був

⁷ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДАІЛ України). Ф. 682. Оп. 1. Спр. 180. Арк. 7–13.

⁸ Там само. Спр. 206. Арк. 1.

знаний як політик, правник, організатор кооперативного руху, мав досвід роботи в багатьох культурно-освітніх та економічних організаціях. Окрім цього, активно підтримував і пропагував гасла «Свій до свого по своє», організовував виставкові заходи в різних містах Галичини. Його здібності та працю дуже цінував Т. Войнаровський.

Адміністративно-господарська діяльність Т. Войнаровського вимагала тісної та регулярної співпраці із правниками й адвокатами. У межах митрополії правничими питаннями займався адвокат Євген Гвоздецький, який був задіяний у різних фінансових операціях. Т. Войнаровський і Є. Гвоздецький значну увагу приділяли нафтовому та лісовому бізнесу, займалися переговорами з Глезінгерами, Вайндбергом, Гамером, Кальмусом. Є. Гвоздецький повідомляв Т. Войнаровського, А. Шептицького і зацікавлених осіб про всі фінансові, судові справи тощо⁹. Серед друзів він називав Є. Гвоздецького: «З тої хвороби видвигнув мене Господь Бог, на що я вже не мав надії. Видвигнув мене Господь Бог, бо поставив при мені двох правдивих друзів, котрі робили всьо можливе, щоб мене ратувати, а то Гвоздецького і Лициняка. Щоб бути справедливим, то в часті і Куницький і Соловій»¹⁰.

У різних правничо-судових питаннях як митрополії, так і особистих, зокрема вирішення парцеляційних справ, оплати «військової такси» за сина Павла, заручався підтримкою адвоката Тадея Соловія. Під час хвороби Т. Войнаровський сумлінно підтримував його: «Уважавем за мій обов'язок в сій критичній для него хвили бути при нім. Мав він через 20 літ все час і то безінтересовно для мене, то є се одинока нагода бодай мінімально відслужитись єму»¹¹. Т. Соловій був «правним заступником» митрополії до смерті (1912), про нього, як про талановитого адвоката, Т. Войнаровський писав: «... котрий незвичайно як не знаю нікого другого, скоро орієнтовався, в кожній справі»¹². Тому й співпраця між ними була ефективною, а стосунки – приятними.

З нагоди ювілею вітав отця-мітрата адвокат Михайло Волошин із родиною, пригадуючи та дякуючи за працю: «З поклоном і дякою приходимо до Вас – у день Ювілею – за все те хосенне, що вчинили для нашого найменшого брата – бідного, прибитого горем та злиднями українського селянина»¹³. Отець-мітрат підтримував контакти з відомим політичним діячем й адвокатом Левом Ганкевичем. У 1916 р. він перебував у м. Гмюнді, де в роки Першої світової війни функціонував табір для галицьких українців, вивезених із території воєнних дій. У цьому місті політик-правник займався збором коштів для заснування Товариства гміндських сиріт та агітував за вкладення грошей у купівлю нерухомості, зокрема земельних ділянок у Східній Галичині. З цього питання неодноразово консультувався з Т. Войнаровським й інформував його про справи¹⁴.

Отець-адміністратор контактував зі Степаном Федаком, якого в «уряді» Андрея Шептицького називали «міністром до правничих справ». С. Федак як адвокат-практикант ще в 1890 р. був обраний юридичним представником («синдиком»)

⁹ ЦДІАЛ України. Ф. 682. Оп. 1. Спр. 100. Арк. 16.

¹⁰ Там само. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 231. Арк. 156.

¹¹ Там само. Оп. 2. Спр. 114. Арк. 56.

¹² Там само. Арк. 68.

¹³ Там само. Ф. 682. Оп. 1. Спр. 95. Арк. 6.

¹⁴ Там само. Спр. 97. Арк. 18–19.

вдовичо-сирітського фонду Львівської архієпархії ГКЦ, а 1893 р. митрополит Сильвестр Сембратович надав йому статус радника митрополичого ординаріату – керівного органу ГКЦ¹⁵. Окрім цього, С. Федак і Т. Войнаровський представляли інтереси львівських фінансово-економічних організацій та установ, серед яких Земельний банк іпотечний (ЗБІ), «Дністер», Ревізійний союз українських кооперативів (РСУК) тощо. У 1901–1905 рр. С. Федак був адвокатом митрополії, займався судовими справами та представляв її інтереси.

Приятелював Т. Войнаровський із вченим-правником і політичним діячем С. Дністрянським. Гостював отець у подружжя у Відні, а дружина С. Дністрянського пригостила його різними кулінарними смаколиками (1916). Також С. Дністрянський був посередником в організації продажу книг¹⁶. Після війни неодноразово згадував із ностальгією про ці часи. У 1917 р. адвокат Павло Лисяк розпитував у листі Тита Войнаровського про ситуацію в Національному музеї та цікавився планами митрополита Андрея щодо кадрових та інших змін у цій культурній інституції. На посаду в Національний музей він пропонував свою наречену – Мілену Рудницьку, яка тоді працювала над докторатом¹⁷.

Добре знався о. Тит із відомим адвокатом, ученим-правником і політичним діячем Романом Перфецьким. Зокрема, допомагав йому переїхати в 1917 р. зі с. Бібрки у Львів та створити юридичну канцелярію. На той час Т. Войнаровський був активно задіяний у господарській реорганізації та розбудові регіону, тому у Львові йому треба було мати своїх фахівців. Р. Перфецький погоджувався працювати в команді Т. Войнаровського, представляти правові інтереси кооперативу, банку чи іншої суспільно важливої економічної інституції, бути відповідальним за конкретний напрям господарського розвитку Східної Галичини¹⁸.

Тит Войнаровський приятелював із політиком, адвокатом, редактором й однопартиєм з Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) Володимиром Целевичем. При потребі отець-мітрат допомагав його родині¹⁹. Целевич знайомив колег з отцем-мітратом, зокрема адвоката, представника громадських і фінансових установ у Бережанах Володимира Бемка, який хотів отримати позику: «... о. Мітрат будуть так ласкаві піти з ним до Варшавського банку дисконтного і до Земельного банку і полагодити з ним ті формальности, які він сам не може полагодити, а він за два дні привезе векслі і виплатять йому позичку»²⁰.

У питаннях співпраці митрополії з фірмою «Глезінгер», листування з «Amstelbank» та інших юридично-організаційних справах Тит Войнаровський контактував з адвокатом Емілем Парнасом²¹. У роки Першої світової війни листувався з державним діячем Юліаном Романчуком – обговорювали суспільно-політичні теми,

¹⁵ Савчук Б. Адвокатська, економічна і громадсько-політична діяльність Степана Федака (1861–1937). Львів: Манускрипт-Львів, 2020. Т. IV. С. 89. (Серія «Адвокатська біографістика»).

¹⁶ ЦДІАЛ України. Ф. 682. Оп. 1. Спр. 113. Арк. 9–11.

¹⁷ Там само. Спр. 145. Арк. 3.

¹⁸ Там само. Спр. 166. Арк. 1–2.

¹⁹ Там само. Спр. 200. Арк. 7.

²⁰ Там само. Арк. 9.

²¹ Там само. Спр. 164. Арк. 8–9.

урегулювання національних відносин у Галичині, кадрові призначення, вступ молоді в навчальні заклади тощо. У листі від 27.10.1927 р. Ю. Романчук писав: «Др. Куровец з Калуша... звертає увагу на те, що в Калуськім повіті є тепер кільканацять парафій в дуже важних під оглядом народним місцевостях опорожнених та що там в інтересі і національності і моральності треба дати відповідних священників. Прошу, отже, і самому припилювати тої справи і митрополитові її вказати»²². Цей фрагмент із листа свідчить про роль та вплив греко-католицького духовенства на національне відродження українців, зокрема роль у цих процесах митрополита за посередництва отця-мітрата. Тит Войнаровський знався із громадсько-політичним діячем і президентом Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) Євгеном Петрушевичем. «З президентом Петрушевичем був я в добрих відносинах ще з даніших часів»²³, – саме так він писав у спогадах, описуючи спробу польсько-українського порозуміння 1921 р.

Тит Войнаровський підтримував стосунки із громадським і церковним діячем, політичним однодумцем Степаном Городецьким. У 1931 р. етнолог та священник Ксенофонт Сосенко згадував у листі до Войнаровського: «Пам'ятаю, який Ви були силач тілом і духом, в молодих літах, що здобув свою міць силою своєї волі й дужанням-борнею за міцне поставлення свого індивідуум в світі. Від молодости Ви були найідейніший ідеаліст – товариш і друг покійного Стефана Городецького – і Оба Ви по одній лінії всьо життя перейшли, працюючи для правдивого добра народу в кожній ділянці його життя, все з саможертвою й витривалістю й ідейною непохитністю. Оба були з патріотичного гуртка, що вийшов з народу, якнайкращий вицвіт його традиційних змагань за свою долю і волю і у Вас ще були й родові патріотичні традиції шляхетних Войнаровських, а відомо було ближчим знакомим, як Ви їх все високо цінили»²⁴.

Чимало питань отець-економіст вирішував із відомим мовознавцем, громадсько-політичним й економічним діячем Буковини Степаном Смаль-Стоцьким, який був послом від національно-демократичної партії до Буковинського сейму та послом до Віденського парламенту. Зокрема, вони були однодумцями щодо економічного розвитку українських земель. Разом обстоювали питання створення парцеляційного банку на державному рівні. Крім цього, Т. Войнаровського та С. Смаль-Стоцького поєднувала робота у страховому товаристві «Карпатія», де останній був головою Наглядової ради. Т. Войнаровський також знався з його сином Романом – політичним діячем і дипломатом.

Суперечливими та конкурентними були стосунки Тита Войнаровського з Костем Левицьким. Політик звертався до отця-мітрата «Товарише» та «Друже», що в листуваннях траплялося вкрай рідко, а Т. Войнаровський називав К. Левицького «головою політичною українського руху». За часів головування К. Левицького у Крайовому кредитовому союзі Т. Войнаровський писав, «що контакт із ним був для мене дуже небажаний»²⁵. Розходилися вони також у поглядах щодо суспільно-політичного розвитку Галичини. Крім цього, чимало парцеляційних проєктів Т. Войнаровського не були реалізовані внаслідок діяльності К. Левицького. Щобільше, отця-економіста

²² ЦДІАЛ України. Ф. 682. Оп. 1. Спр. 172. Арк. 6.

²³ Войнаровський Т., о. мітр. Спогади з мого життя... С. 68.

²⁴ ЦДІАЛ України. Ф. 682. Оп. 1. Спр. 184. Арк. 16.

²⁵ Войнаровський Т., о. мітр. Спогади з мого життя... С. 49.

насторожувало дещо негативне ставлення К. Левицького до Є. Олесницького, якого той надзвичайно поважав. Однак у вирішенні багатьох питань доводилося співпрацювати з К. Левицьким та його однодумцями, зокрема щодо створення українського парцеляційного інституту при Крайовому кредитовому союзі тощо.

Тит Войнаровський також співпрацював з єврейськими, польськими юристами й політиками. Наприклад, з адвокатом Бруно Фрідманом (*Bruno Fridman*) вони займалися різними фінансовими операціями, іпотечними позиками митрополії. Т. Войнаровський був знаний у середовищі польських державних діячів, зокрема з політиком, прем'єр-міністром, проф. Казимиром Бартелем (*Kazimierz Bartel*), який на початку політичної кар'єри став наближеною особою Йозефа Пілсудського (*Józef Piłsudski*), однак після подій 1930 р., не погоджуючись із його політичними змінами, відійшов від політики і займався науково-педагогічною діяльністю. У добрих відносинах Войнаровський був із польським політиком, дипломатом, публіцистом науковцем Станіславом Лосем (*Stanisław Łoś*), який народився на Мостищині, а від часу Першої світової війни проживав у Любліні. Разом з отцем-мітратом С. Лось був учасником безуспішних таємних переговорів у 1921 р. з екзильним урядом ЗУНР Є. Петрушевича щодо надання автономного статусу Східній Галичині. С. Лось був прихильником урегулювання польсько-українських відносин, створення українського університету, засуджував «утраквізацію у шкільництві та установах», «польську національну політику», тогочасну більшовицьку політику у СРСР. Він ділився думками в листах до Т. Войнаровського та ласкаво запрошував у гості до Любліна і на зустріч у Варшаві²⁶.

Як економіст, доктор агрономії та фінансовий експерт Т. Войнаровський добре знав тогочасне підприємницьке середовище, зокрема контактував із родиною Терпиляків. До речі, брати Терпиляки були відомими садівниками в Галичині. Андрій Терпиляк із Залукви очолював філію «Сільського господаря» у Галичі, його брат Іван – у Крилосі, а дружина Марія керувала Союзом українок. Провідували вони Т. Войнаровського у с. Підлуге. А. Терпиляк постачав для митрополії городину. У серпні 1927 р. підприємець-агроном досить радо ділився з Т. Войнаровським результатами: «У нас жнива покінчились. Розпочав збірку цукрових горохів, помідорів, а в шкільках щеплення деревець. За каляфіори* уторгували вже около 2 000 зл. Стає трохи легше»²⁷.

Громадсько-політичні й економічні інтереси зближували Тита Войнаровського з відомим економістом-кооператором Юліаном Павликовським. Після перебування на агрономічних курсах у Бельгії, Голландії та інших державах Ю. Павликовський розповідав про особливості розвитку, високі доходи зі сільського господарства в розвинених європейських країнах, високий рівень життя та ментальність. Водночас порівнював бельгійців з українцями, піддаючи критиці останніх: «В 1830 р. зродилась Бельгійська держава. Щоправда творили її люди з живими історичними традиціями, а не з узкими щоденними жолудовими інтересами і сьогодні то, що визнають матеріалістичний

²⁶ Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького. Відділ рукопису (далі – НМЛ ВР). Фонд Тита Войнаровського. Од. зб. 3778.

* Цвітна капуста.

²⁷ ЦДАЛ України. Ф. 682. Оп. 1. Спр. 189. Арк. 12.

світогляд, не є розкладовим елементом, як у нас»²⁸. Разом вони розмірковували над стратегією господарського розвитку Галичини й економічної культури населення.

Тит Войнаровський приятелював із відомим українським мовознавцем, педагогом і філософом Климом Ганкевичем. Отець контактував з Іваном Крип'якевичем, який рекомендував йому хороших фахівців, котрих знав особисто²⁹. Мав ділові стосунки з публіцистом, видавцем Володимиром Кушнірем, який певний час проживав у Празі та працював доцентом Українського вищого педагогічного інституту³⁰. Приязні відносини, особливо перед Першою світовою війною, мав Войнаровський із відомим українським літературознавцем Богданом Лепким. Із листів довідуємося про спільне вирішення різноманітних організаційно-господарських питань. Б. Лепкий сприймав Т. Войнаровського «як душпастиря, посла, економіста й культурно-освітнього мецената, як справжнього великого патріота». Не менш тісним було спілкування отця-мітрата з Василем Стефаніком³¹.

Чимало однодумців, фахівців і приятелів Т. Войнаровський зустрів під час діяльності в Центральній адміністрації столових дібр ГКЦ. Багато важливих доручень отець-економіст адресував своїм довіреним – радникам та підлеглим, серед яких треба виділити Йосипа Сальца й Андрія Мельника, про яких отець позитивно відгукувався³². Й. Сальц був управителем перегінських столових дібр у 1920–1934 рр. Він мав досвід роботи в лісових господарствах у США. З 1896 р. працював лісничим у митрополичих угіддях у Перегінську, займався облаштуванням місцевої інфраструктури та благодійною діяльністю. Й. Сальц детально звітував Т. Войнаровському про господарювання на митрополичих угіддях, співпрацю з нафтовою компанією «Прем'єр», повідомляв про умови співпраці та підписання контракту з мисливцями-орендарями тощо³³. Характеризуючи службовий персонал у митрополичих угіддях у Підлютому–Перегінську в 1927 р., Т. Войнаровський у листі до митрополита насамперед відзначив Й. Сальца: «... щодо видатности праці, рухливости і доцільности праці заслугує на признание в першій мірі Сальц. При Сальцу злучились тепер і генеральний заряд цілого маєтку, а крім того вся кореспонденція канцелярійна і заступство перед властями»³⁴. Крім цього, отець-адміністратор відзначав його умілу комунікабельність та застережливість у ділових відносинах: «Сальц цілу управу і кореспонденцію веде, мушу сказати, по-жидівськи, т. є. у відносинах до властей він стараєсь у всю нігде а нігде не доторкати справи політичної, а всі власти ідуть йому на руку, для него у всіх директивою є інтерес»³⁵. Й. Сальц був відповідальним за приїзд та перебування у Підлютому митрополита Андрея. Управитель митрополичих дібр у Перегінську попри робочі моменти цікавився також станом здоров'я Т. Войнаровського: «Дякую Вам сердечно за відомість про Ваше здоровля, на всі боки розпитувався і не міг до-

²⁸ НМЛ ВР. Фонд Тита Войнаровського. Од. зб. 3326. Арк. 2–3.

²⁹ ЦДІАЛ України. Ф. 682. Оп. 1. Спр. 137. Арк. 2.

³⁰ Там само. Спр. 140. Арк. 10.

³¹ Там само. Спр. 144. Арк. 7.

³² Там само. Спр. 145. Арк. 7.

³³ Там само. Спр. 7. Арк. 15.

³⁴ Там само. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 231. Арк. 86.

³⁵ Там само. Арк. 87.

відатися, що властиво є? Сам приїхати не міг, тому що пан меценас телефонував, що до Вас нікого не пускають. Тішуся, що Ви вже дужі і виберуся може в п'ятницю 25. б. м. до Вас. Здам рапорт зі всього, а маю багато оповідати»³⁶.

У 1929–1938 рр. інспектором лісів греко-католицької митрополії, помічником і секретарем Т. Войнаровського працював відомий військовий діяч А. Мельник, який виділявся працьовитістю, грамотністю та патріотичністю. Він виконував низку організаційно-господарських доручень о. Тита у справах митрополії, особливо Якторова, Крилоса, Зарваниці. Інколи листи, адресовані Т. Войнаровському, перекладав українською мовою. Про всі новини, візити гостей, місця перебування ексцеленції детально повідомляв отця-мітрата. Перед митрополитом Андреем Войнаровський характеризував його так: «Як був еще Мельник, то наші інженери з урядовцями, які приїздили до Перегінська на контролу і слова по-польски не обізвалися, а се викликувало антагонізм». Або ж: «Інженер Мельник в поведенню з побережниками був дуже аподектичний³⁷, але в пригожій формі»³⁸.

Як помічник і секретар, А. Мельник повідомляв отця-мітрата про запланові зустрічі з ним зацікавлених у різних справах осіб. За згодою Т. Войнаровського виконував різні фінансові виплати. Разом оглядали територію й обмірковували покращення місцевої інфраструктури. У листі від 17 липня 1930 р. А. Мельник зауважує, що навіть у літній час у Підлютому Т. Войнаровському не дають спокою: «Що й в Підлютім не в змозі Отець Мітрат найти спокою, цього вже причиною люди без виrozumіння і без такту. Годі все таки погодитися з думкою про наміри Отця Мітрата покинути в так скорім часі долину Лімниці і вертати до цього паршивого Львова під цю пору»³⁹.

Крім цього, А. Мельник доповідав Т. Войнаровському про стан здоров'я А. Шептицького та був відповідальним за перебування митрополита в Підлютому. А також звітував отцеві про приготування до приїзду Глави ГКЦ до Підлютого в липні 1932 р. під час його хвороби: «Всі приготування якщо вже не зроблені, то майже на укінченню. Грузове авто завтра 12 ц. відвозить всі речі Їх Ексцеленції на місце, а в середу о год. 9 рано виїздять Їх Ексцеленція в супроводі о. ігумена санітарним автом до Брошнева. Проф. Панчишин буде супроводжувати Їх Ексцеленцію в другім авті. З Брошнева від'їдуть Їх Ексцеленція по 1-ій годині осібно приготованим потягом прямо до Підлютого на льорі. Лектика очікувати буде Їх Ексцеленцію в Брошневі, щоби з ношів санітарного авта пересадити Їх Ексцеленцію на лектику і перенести Їх Ексцеленцію до палати. Піч до спальні Їх Ексцеленції привозить 12 ц. грузовик до Підлютого, щоби 13 ц. перед полуднем заінсталювати її ще перед приїздом Їх Ексцеленції. Про годину виїзду Їх Ексцеленції повідомлю телефонічно Перегінсько»⁴⁰.

Партнером і приятелем Тита Войнаровського був відомий громадсько-політичний діяч, суддя Володимир Сінгалевич, партійний однодумець, у 1930–1939 рр. він очолював ЗБГ у Львові. Т. Войнаровський писав: «Сінгалевич – то дуже елегантний і

³⁶ Там само. Ф. 682. Оп. 1. Спр. 12. Арк. 13.

³⁷ Категоричний у своїх твердженнях.

³⁸ ЦДІАЛ України. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 231. Арк. 87.

³⁹ Там само. Ф. 682. Оп. 1. Спр. 154. Арк. 7.

⁴⁰ Там само. Арк. 20.

милий в товаристві чоловік, як межі нашими не знаю другого»⁴¹. В. Сінгалевич був для отця-мітрата однодумцем, фахівцем, дуже близькою людиною. У 1926 р. у Відні отець-адміністратор тяжко занедужав. Коли лежав у шпиталі, то поруч із ним у цей час був саме В. Сінгалевич, який відвідував його та приносив листи. Крім цього, забезпечував медичний огляд найкращими місцевими лікарями⁴². У 1929 р. В. Сінгалевич писав: «Вашу хворобу відчувем як серед найближчої рідні»⁴³. Громадсько-політичний діяч В. Сінгалевич виконував роль «фахівця-розвідника» за кордоном, оскільки був знайомий із директорами найбільших європейських банків, із багатьма підприємцями, адвокатами, лікарями, дипломатами. Наприклад, доповідав про діяльність віденських підприємств, якими цікавився Т. Войнаровський. Налагоджував співпрацю останнього з різними європейськими фірмами й банками, зокрема «Адольф Вайс», щодо отримання кредиту, фінансових перерахунків митрополії. Згодом Т. Войнаровський та А. Шептицький допомогли В. Сінгалевичу повернутися у Галичину та працювати. Він одержав посаду у ЗБГ, про що писав: «Я знаю, що лиш Вам Дорогий Отче Мітрат маю завдячувати сей успіх і почувуюся за се Вам безмірно вдячним»⁴⁴.

Тит Войнаровський – неординарна постать в історії ГКЦ та українського народу, результати діяльності якого певною мірою перебувають у тіні діяльності митрополита Андрея. Отець-мітрат виконував роль комунікатора в галицькому суспільстві. Він користувався довірою та авторитетом, співпрацював із фахівцями різних соціальних станів і національностей. Завдяки комунікабельності та умінню розбиратися в людях отець-адміністратор зміг сформувати команду фахівців, які не лише допомагали йому в управлінні митрополічними утіддями, а й були однодумцями, радниками і приятелями. Контакти та співпраця Т. Войнаровського з представниками політикуму, адвокатури, бізнес-середовища тощо забезпечили ефективне управління Центральною адміністрацією столових дібр ГКЦ і продуктивну діяльність в інтересах Церкви й українського народу.

REFERENCES

- Melnyk, I. (2016, Liutyi 5). Tyt Voinarovskiy – dovirena osoba Mytropolyta. *Zbruch*. Retrieved from <https://zbruch.eu/node/47684> [in Ukrainian].
- Savchuk, B. (2020). *Advokatska, ekonomichna i hromadsko-politychna diialnist Stepana Fedaka (1861–1937)* (Vol. IV). Lviv [in Ukrainian].
- Shevchenko, O. (2008). Hromadska diialnist T. Voinarovskoho. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 2, 86–91 [in Ukrainian].
- Shevchenko, O. (2012). Kulturno-osvitnia diialnist o. mitrata Tyta Voinarovskoho. *Ukrainskyi istorychnyi zbirnyk*, 15, 247–257 [in Ukrainian].
- Shevchenko, O. (2012–2013). Politychna diialnist Tyta Voinarovskoho. *Naukovi zapysky istorychnoho fakultetu Lvivskoho universytetu*, 13–14, 481–492 [in Ukrainian].
- Voinarovskiy, T. o. mitr. (1961). Spohady z moho zhyttia. In *Istorychni postati Halychyny XIX–XX st.* (pp. 11–75). New York; Paris; Toronto [in Ukrainian].

⁴¹ ЦДІАЛ України. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 231. Арк. 83.

⁴² Там само. Ф. 682. Оп. 1. Спр. 181. Арк. 16.

⁴³ Там само. Арк. 58.

⁴⁴ Там само. Арк. 63.

Zlupko, S. (1999). Tyt Voinarovskiyi. In S. Helei (Ed.), *Ukrainski kooperatory: istorychni narysy* (Vol. 1, pp. 59–66). Lviv: Vyd-vo «Ukooposvita» Lvivskoi komertsiiinoi akademii [in Ukrainian].

Oksana PASITSKA

Doctor of Historical Sciences,

Senior Researcher

I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies

National Academy of Sciences of Ukraine

ORCID 0000-0003-2957-5935

e-mail: pasitska@ukr.net

A FELLOW AMONG FELLOWS: FATHER-MITRAT TITUS VOYNAROVSKY AND HIS ENVIRONMENT

In the study, the social environment of the priest, ambassador, general administrator of the Stolovi dibry of the Greek Catholic Church, a trusted man of Metropolitan Andrei Sheptytskyi, Father-Mitrate Tyt Voinarovskiyi, is analyzed. T. Voinarovskiyi is an example of service to God, love for people, and responsibility to the people, who with his productive and multi-vector activities, economic skills, and knowledge earned respect and authority among the population. As uncovered, he had many like-minded people and friends among representatives of various social strata and nationalities.

Based on archival materials, in particular, T. Voinarovskiyi's epistolary legacy, Father-Mitrate's relations with representatives of the clergy, politicians, lawyers, businessmen, and cooperators, cultural personalities are analyzed, for instance, Metropolitan Andrei Sheptytskyi, Fr. Yosyp Slipyi, Yevhen Hvozdetskyi, Tadei Solovii, Stepan Fedak, Yosyp Salts, Yevhen Olesnytskyi, Stanislav Dnistrianskyi, Volodymyr Sinhalevych, Andrii Melnyk. Interestingly, that father-mitrate not only cooperated and served faithfully to Metropolitan Sheptytskyi but also had friendly relations, which resulted in effective economic activity of the metropolis, in particular the Central Administration of Stolovi dibry of the GCC, headed by T. Voinarovskiyi.

It is noted that due to his sociability and ability to make contacts, T. Voinarovskiyi was a communicator in the Halychyna society of the time and represented the interests of Ukrainian public associations and institutions both in Halychyna and abroad. A wide range of contacts provided Father-Mitrat with productive activities in the metropolis, financial and economic institutions, and NGOs of Halychyna, and his relations with the surroundings were based on trust, professionalism, responsibility in the interests of the Church and the Ukrainian people.

Keywords: Tyt Voinarovskiyi, social environment, relations, cooperation, communicator.